

Ірина Володимирівна Ляшенко,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін
Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

КОМПОНЕНТНИЙ АНАЛІЗ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

У статті здійснюється аналіз різноманітних підходів до визначення структурних компонентів професійно-комунікативної компетентності як умови ефективної діяльності юриста, вивчається зміст комунікативної компетенції, простежується компонентна структура з точки зору сучасних науковців. Вивчення поглядів сучасних дослідників надає можливість будувати технологію формування комунікативної компетенції майбутніх юристів для успішної реалізації професійної готовності.

Ключові слова: комунікативна компетенція, професійна готовність юристів, компоненти комунікативної компетенції, фахівці.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У час інтеграції національної економіки України в структури Європейського союзу, впливу глобалізаційних процесів на європейську інтеграцію, зміцнення громадянського суспільства виникає нагальна потреба у підготовці висококваліфікованих спеціалістів із розвиненими комунікативними здібностями, здатних до активних взаємостосунків зі світом і перебігу цього з тим, щоб пізнавати себе та світ. Професійні якості юриста, здатного гармонізувати суспільні відносини, розв'язувати складні конфліктні ситуації, є основою комунікативної здатності і комунікативної культури працівника.

У процесі професійного спілкування працівника органів внутрішніх справ формуються образи, які під час аналізу й оцінки особливостей інших людей досягають рівня понять та регулюють власну поведінку стосовно цих людей. Рівням і типам розуміння професіоналом органів внутрішніх справ інших людей відповідають способи та мотиви поведінки та виробляються стратегії впливу. Зрозуміло, що добре сформовані комунікативні якості потрібні будь-

якому професіоналу, але особливо гостро це питання стосується представників професії типу “людина-людина” (працівник правоохоронних органів, слідчий, оперативний працівник тощо) [1].

Мовлення людини – це перший показник, який свідчить про її освіченість, начитаність, ерудицію і рівень сформованості загальнофахових комунікативних умінь. Відіграючи роль центральної фігури у вирішенні правових питань, майбутній правознавець повинен гідно виконувати комунікативну функцію [4].

Виходячи з цього, вивчення складових комунікативної компетентності є однією з найважливіших завдань системи освіти як соціального інституту суспільства, що повинен передавати молодому поколінню найважливішу частину набутого досвіду, культурних цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Аналіз науково-педагогічної літератури у сфері комунікативної та професійної компетенцій свідчить, що комунікативний аспект часто є невід’ємною частиною професійної компетенції. Проблемі дослідження комунікативної компетентності присвячено праці таких вітчизняних і російських науковців, як Ю. М. Ємельянов, В. Л. Захаров, М. М. Заброцький, С. Д. Максименко, Л. А. Петровська, С. В. Петрушин, а також роботи західних дослідників К. Ларсона, Ф. Бекланда, М. Редмонда, А. Барбора, Дж. Вімана, Б. Шпіцберга. Поняття комунікативної компетентності в різних професійних контекстах розглядається в дослідженнях Є. П. Герасименко, Г. В. Данченко, О. А. Жирун, Є. В. Прозорової, В. П. Черевко, С. В. Курашевої, С. Д. Гамідової.

Метою статті є вивчення різноманітних підходів до визначення структурних компонентів професійно-комунікативної компетентності як умови ефективної діяльності юриста.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Аналізуючи сучасні роботи, які досліджують комунікативну компетентність, ми дослідили природу цього терміну. Комунікативна

компетентність у самому прямому своєму значенні розглядається як знання норм та правил спілкування.

Комунікативна компетентність є частиною комунікативної культури особистості, що являє собою систему якостей особистості і містить:

1) творче мислення (нестандартність, гнучкість мислення);

2) культуру мовної дії (писемна побудова фраз, простота й ясність викладу думок, образна виразність та чітке аргументування, адекватний ситуації спілкування тон, динаміка звучання голосу, темп, інтонація і, звичайно, хороша дикція);

3) культуру самоналаштування на спілкування та психоемоційної регуляції свого стану;

4) культуру жестів і пластики рухів (самокерування психофізичним напруженням та розслабленням, діяльна самоактивація тощо);

5) культуру сприйняття комунікативних дій партнера зі спілкування;

6) культуру емоцій (як вираз емоційно-оцінних думок у спілкуванні) тощо.

Тобто, комунікативна компетентність, як і комунікативна культура, є якістю особистості.

Розглянемо поняття терміну “комунікативна компетентність” у сучасному тлумаченні науковців.

Так, у своєму дослідженні, присвяченому педагогічним умовам формування комунікативної компетентності, Є. Прозорова залучає лише два компоненти до структури комунікативної компетентності. До першого компонента дослідниця відносить комунікативні цінності, орієнтацію та специфіку мотивації комуніканта, його потребу в спілкуванні. Другий компонент визначає вияви комунікативної компетентності безпосередньо в спілкуванні, комунікативній поведінці і містить дві складові, а саме: дії під час акту комунікації (уміння та навички спілкування) і знання про спілкування [7, с. 193–195].

Г. Трофімова вважає, що комунікативна компетенція пов'язана не стільки зі спілкуванням, скільки з пізнавальною діяльністю у сфері мовної комунікації. Комунікативна компетенція є здатністю до здійснення мовної діяльності, яка реалізує комунікативну мовну поведінку на основі фонологічних, лексико-граматичних, соціолінгвістичних знань відповідно до завдань та ситуацій спілкування [9].

З нею погоджується Н. Савельєва. Вона також відносить комунікативну компетенцію до інтеграційної здатності особистості. На її думку, комунікативна компетентність передбачає ситуативну адаптацію і свободу володіння вербальними та невербальними засобами спілкуванні. Але під комунікативною компетентністю Н. Савельєва розуміє не лише здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з людьми, а й узгодженість (взаємодію) між його ціннісними орієнтаціями, знаннями, практичними вміннями та реальною поведінкою, що виявляється в процесі спілкування. До складу комунікативної компетентності включають деяку сукупність знань, умінь і навичок, які забезпечують ефективне відбування комунікативного процесу. Такого роду компетентність передбачає вміння розширювати (або звужувати) коло спілкування та вміння варіювати його глибину, розуміти і бути зрозумілими партнерами зі спілкування [8].

Л. Орбан-Лембрик визначає комунікативну компетентність як інтегральну якість особистості, що пронизує всі її професійно-особистісні утворення, як сукупність знань у галузі взаємодії, поведінки, обміну інформацією, сприймання людьми один одного, як оформленість індивідуальної програми поведінки в системі соціальних відносин, як мотиваційну приналежність до певного соціального середовища, спрямованість на розвиток комунікативних здібностей, прагнення до збереження і розвитку соціально-психологічних традицій конкретного соціального інституту та тієї групи, в якій відбувається її соціалізація, загалом як сформованість комунікативного стилю життя індивіда [5].

У своїй роботі про міжкультурну комунікацію Орlando Л. Тейлор зазначає, що до комунікативної компетентності призводить погодженість мови із ситуацією, коли студенти практикують розмову відповідно до свого справжнього життя, мимовільних ситуацій [10].

Д. Ізаренков визначає віднесеність комунікативної компетентності до класу інтелектуальних здібностей індивіда як складову поняття “комунікативна компетентність”. При цьому автор уточнює, що до змісту комунікативної компетентності входить здатність до спілкування, яка формується або в процесі природного пристосування людини до умов життя в певному мовному середовищі, або за допомогою спеціально організованого навчання [3, с. 55].

При вивченні структури комунікаційної компетентності, яку пропонують сучасні науковці, ми виявили широкий спектр розподілу у цієї сфері.

Так, С. Петрушин розглядає комунікативну компетентність як інтегративне утворення і вважає, що до складу зазначеної компетентності входять пізнавальний, поведінковий та емоційний компоненти. Науковець включає до складу когнітивного (пізнавального) компонента орієнтованість, психологічні знання і перцептивні здібності фахівця. Також сюди входить самопізнання особистості та пізнання партнерів зі спілкування. Зміст поведінкового компонента комунікативної компетентності, на думку С. Петрушина, охоплює вміння ефективно використовувати різні засоби вербального і невербального спілкування. Щодо змісту емоційного компонента, то науковець наголошує на важливості досвіду різноманітного спілкування, позитивному ставленні і налаштуванні на партнера зі спілкування [6, с. 89–111].

І. Барахович виокремлює три складові комунікативної компетентності: лінгвістичний, соціолінгвістичний і прагматичний. Кожний із цих компонентів також підрозділяється на категорії загальної компетентності: знання, вміння та know-how.

Лінгвістичний компонент містить лексичні, граматичні, семантичні, фонологічні знання і вміння, незалежно від соціолінгвістичної цінності та прагматичних функцій їх реалізації.

Соціолінгвістичний компонент визначається соціокультурними умовами використання мови. Урахування соціолінгвістичного компоненту надає можливість суттєво впливати на спілкування між представниками різних культур, навіть якщо самі учасники комунікації про це не підозрюють.

Прагматичний компонент містить дискурсивну, функціональну і схематичну компетентності, тобто вміння будувати грамотно різного типу висловлювання з урахуванням специфіки жанру, ситуації, тематики.

Комунікативна компетентність особистості розкривається у ставленні до людей, до самого себе, в особливостях взаємостосунків між людьми, умінні контролювати та регулювати свою поведінку, доводити, грамотно аргументувати свою позицію і виявляється в умінні моделювати особистість співрозмовника, домагатися реалізації комунікативної інтенції за допомогою вербальних та невербальних засобів і технологій, тобто, продуктивно виходити з конфліктної ситуації [2].

Водночас зазначимо, що комунікативну компетенцію слід розглянути як системно-інтегруючий процес, який має такі складові:

– комунікативно-діагностичну (діагностика соціопсихологічної ситуації й умов майбутньої комунікативної діяльності, виявлення можливих соціальних, соціально-психологічних та інших суперечностей, з якими, можливо, належить зіткнутися особі в спілкуванні);

– комунікативно-прогностичну (оцінка позитивних і негативних сторін майбутнього спілкування);

– комунікативно-програмуючу (підготовка програми спілкування, розробка текстів для спілкування, вибір стилю, позиції та дистанції спілкування);

– комунікативно-організаційну (організація уваги партнерів зі спілкування, стимулювання їх комунікативної активності, управління процесом спілкування тощо);

– комунікативно-виконавську (діагноз комунікативної ситуації, в якій відбувається спілкування особистості, прогноз розвитку цієї ситуації, здійснюваний заздалегідь осмисленою індивідуальною програмою спілкування)

Висновки. Отже, на основі аналізу наукової і методичної літератури, де науковцями запропоновані різноманітні структури професійно-комунікативної компетентності, ми робимо висновок, що структура комунікативної компетентності повинна бути адекватною психологічній структурі особистості; формування комунікативної компетентності майбутніх юристів відбувається під впливом різноманітних соціальних, психологічних та педагогічних чинників. Комунікативна компетентність є результатом навчально-пізнавальної і практичної діяльності, а також результатом власного життєвого досвіду.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку є дослідження педагогічних умов та технологій формування комунікативної компетентності майбутніх юристів у процесі професійної підготовки.

Список використаної літератури

1. Бандурка, А. М. Основы психологии управления / Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянская Е. В. – Харьков : ХНУВС, 1999. – 528 с.
2. Барахович, И. И. Формирование коммуникативной компетентности будущего учителя как психолого-педагогическая проблема / И. И. Барахович // Речевое общение. – 2000. – Вып. 2. – С. 142–148.
3. Изаренков, Д. И. Базисные составляющие коммуникативной компетенции и их формирование на продвинутом этапе обучения студентов-нефилологов / Д. И. Изаренков // Русский язык за рубежом. – 1990. – № 4. – С. 54–60.
4. Князева, С. В. Структура професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців з правознавства [Електронний ресурс] / С. В. Князева. – Режим доступу : http://www.nbuiv.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2011_13/files/P1311_17.pdf.
5. Орбан-Лембрик, Л. Е. Детермінанти соціально-психологічної компетентності / Л. Е. Орбан-Лембрик // Вісник Прикарпатського університету. [Вип. XIII-XIV. Педагогіка] : наук. журнал / ред. рада : В. В. Грещук, С. М. Возняк, В. І. Кононенко [та ін.]. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 314–322.

6. Петрушин, С. В. Психологический тренинг в многочисленной группе (методика развития компетентности в общении в группах от 40 до 100 человек) / С. В. Петрушин. – М. : Академический проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2000. – С. 256.

7. Прозорова, Е. В. Педагогические условия формирования коммуникативной компетентности / Е. В. Прозорова // Мир психологии. – 2000. – № 2. – С. 191–202.

8. Савельева, Н. Н. Педагогические условия развития коммуникативной компетентности [Электронный ресурс] / Н. Н. Савельева. – Режим доступа : www.FESTU.ru/ru/structure/library/library/science/sl29/article53.htm.

9. Трофимова, Г. С. О возможности формирования коммуникативной компетентности в условиях преподавания дисциплин специализации / Г. С. Трофимова // 6-я Российская университетско-академическая научно-практич. конф. : материалы докладов. – Ижевск : Изд-во УдГУ, 2003. – С. 183–184.

10. Taylor, O. L. Cross-Cultural Communication: An Essential Dimension of Effective Education / O. L. Taylor // School of Education: The Mid-Atlantic Equity Center. – 2004.

Рецензент: кандидат педагогічних наук Василенко М. Є.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2014.

Ляшенко И. В. Компонентный анализ коммуникативной компетенции будущих юристов

В статье проводится анализ разнообразных подходов к определению структурных компонентов профессионально-коммуникативной компетентности как условия эффективной деятельности юриста, изучается содержание коммуникативной компетенции, прослеживается компонентная структура с точки зрения современных ученых. Изучение взглядов современных исследователей позволяет строить технологию формирования коммуникативной компетенции будущих юристов для успешной реализации профессиональной готовности.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, профессиональная готовность юристов, компоненты коммуникативной компетенции, специалисты.

Liashenko I. V. Component analysis of communicative competence of future lawyers

One of the most important conditions of training the professionals in the terms of new wave of European integration is forming the successful professional who would cope with all actual requirements of modern life. The practice and research prove that the communicative competence is a necessary part of such training.

The aim of this article is to examine the various approaches to the structural components of professional and communicative competence as condition of successful training. The communicative competence is considered to be a part of communicative culture of a person. Having analyzed the views the modern scientists on the structure of the communicative competence, we can state that they are different depending on the tasks the practitioners state.

E. Prosorova defines two components: communicative values and appearance of the communicative competence in the communication, such as action during the act of communication and knowledge about communication.

A number of other researchers state that the communicative competence is a part of personality, as an interaction between values, knowledge, actions, intellect, etc. But they emphasize that the communicative competence is a subject to train.

The scientists present the component subdivision of this definition and offer different points of view: S. Petrushin offers the cognitive, behavioral and emotional components. I. Barahovych distinguishes the linguistic, sociolinguistic and pragmatic ones.

Thus, the communicative competence is considered as a systematical process with the components: communicative and diagnostic (defining the sociolinguistic situation and the terms of communicative actions; communicative and prognostic (evaluation of the positive and negative sides of communication); communicative and programming (preparing the programme of communication, choice of style, position and distance in communication); communicative and organizing (drawing the partners' attention to the communication, stimulation and management of their communication process); communicative and executive (evaluation of communicative situation, prediction of the situation's development).

Concluded from the above said, based on the analysis of the scientific and methodical literature with various structures of professional and communicative competence, we may propose that the structure of communicative competence should be adequate to the psychological personal structure; forming of communicative competence of future lawyers is influenced by different social, psychological and pedagogical factors. The communicative competence is a result of learning cognitive and practical activity, and as a result of personal life experience

The further research is to be in the sphere of building the appropriate technology of forming the future lawyers' communicative competence.

Keywords: *communicative competence, professional readiness of lawyers, components of communicative competence, professionals.*